

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayrımcılığın Tarihsel Boyutu¹

Kazanımlar:

1. Birinci ve ikinci elden kaynakları analiz ederek Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde etnik ve dini ayrımcılık uygulamalarının farkına varır.
2. "Bizim toplumumuz hoşgörülüdür" türü kalıpyargıları sorgular.
3. Osmanlı'dan günümüze ayrımcılık olgusunu ve bu olgunun çeşitli kesimlerce ele alınış biçimlerini sorgular.

Süre: 100 dk.

Malzemeler: poster kağıdı, makas, uhu-tag, yapıştırıcı, renki kalemler

Ön Hazırlık: Poster çalışması için yönergeyi (Ek 2) ve tartışma sorularını (Ek 3) öğrenci sayısı kadar çoğaltın.

Grup çalışması için kullanılacak belgeleri (Ek 1) her grup için bir ya da ikişer tane basın.

İlgili Dersler: Tarih, Demokrasi ve İnsan Hakları

Süreç:

1. Etkinlik (10 dk.)

Değer çizgisi: Tahtaya iki tane uzun çizgi çekin ve her bir çizginin üzerine aşağıdaki yargı cümlelerini yazın. Çizgilerin başına ve sonuna "katılıyorum" ve "katılmıyorum" yargılarını yazın. Öğrencilere post-it'ler dağıtın ve onlardan, her bir yargı cümlesi için "katılıyorum; çünkü...", "katılmıyorum; çünkü..." şeklinde fikirlerini yazmalarını isteyin. Yazım aşaması bittikten sonra öğrencilerin post-it'lerini değer çizgisi üzerinde uygun gördükleri yere koymalarını isteyin. Kağıtlarını çizgi üzerinde herhangi bir yere koyabileceklerini hatırlatın. "Tahtada oluşan tabloya baktığımızda, sınıfın bu iki önermeye bakışı hakkında neler söyleyebiliriz?", "Hangi önermede farklı görüş daha çok?" gibi sorular sorarak kısa bir tartışma yapın. Yapıştırılan kağıtlar üzerindeki görüşlerden birkaç tanesini okuyup etkinliği sonlandırın.

"Osmanlı Devleti'nde ve toplumunda etnik ve dini gruplara karşı ayrımcılık yapılmamıştır."

Katılıyorum

Katılmıyorum

"Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde ve toplumunda etnik ve dini gruplara karşı ayrımcılık yapılmamıştır."

Katılıyorum

Katılmıyorum

¹ Dersi Geliştirenler: Ayşe Alan, Hasan Tahsin Özkaya

2. Etkinlik (70 dk.)

Öğrencileri ‘Osmanlı Devleti’nde ve Cumhuriyet Türkiye’sinde Ayrımcılık’ konulu bir grup çalışması yapacaklarını söyleyerek üç gruba ayırın. Birinci ve ikinci grup eşit sayıda, üçüncü grup ise (daha çok belgeyle çalışacağı için) daha kalabalık olmalıdır. Ardından tüm öğrencilere, daha önceden çoğalttığımız, aynı belgeleri (Ek 1) içeren kaynak paketlerini dağıtın ve aşağıdaki yönergeyi verin:

Bir zaman tüneline girdiniz. Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yolculuk ediyorsunuz. Bu yolculuğunuzda bazı olaylarla karşılaşıyorsunuz. Zaman tüneline, elinizde, karşılaştığımız olayların belgeleriyle çıkıyorsunuz. Bu deneyiminizi bir gazetede “Osmanlı Devleti’nin ve Türkiye Cumhuriyeti’nin etnik ve dini gruplara yaklaşımı” konulu bir yazı dizisi olarak yayımlamaya karar verdiniz. Gazete ilk gün için ilk sayfasını sizin konunuza ayırdı. Bu aşamada göreviniz poster kağıtları üzerine bu gazetenin ilk sayfasını hazırlamak.

Yönergeden sonra birinci gruba “olumlu belgeleri”, ikinci gruba “olumsuz belgeleri” ve üçüncü gruba da tüm belgeleri dağıtın (Ek 1). Gruplardan ellerindeki belgelere göre gazeteyi tasarımlarını isteyin. Çalışma başladığında üçüncü grubun yanına giderek, bu grubun hem olumlu hem olumsuz belgelerle çalışacağını, belgeleri paylaşarak incelemelerini ve gazete sayfasını da mutlaka bu iki farklı görüşü kullanarak hazırlamalarını söyleyin. Her grubun sunum için belirli bir süresi olacağını ve sunum yapacak kişilerin önceden belirlenmesi gerektiğini hatırlatın.

Öğretmene Not 1: Bu etkinliğin amacı, tarihin farklı belgeler temelinde farklı bir şekilde yorumlanabileceğini göstermektir. Dolayısıyla sadece “olumlu belgeler”in verildiği *birinci grup*, okuduğu belgelerden yola çıkarak “Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde etnik ve dini unsurlara hoşgörülü bir yaklaşım olduğunu gösteren bir poster” hazırlayacaktır. Elinde sadece “olumsuz belgeler” olan *ikinci grup*, “Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde etnik ve dini gruplara karşı yapılan ayrımcılık, önyargı örneklerini gösteren bir poster” hazırlayacaktır. *Üçüncü grup* ise, elinde olumlu ve olumsuz belgeler olduğu için konunun “hem hoşgörü hem de ayrımcılık boyutunu gösteren bir poster” hazırlayacaktır.

Gruplara öncelikle aşağıdaki yönergeyi okuyun. Daha etkili çalışabilmeleri için yönergeyi (Ek 2) çoğaltarak dağıtın.

Gazetenizin birinci sayfasının planı aşağıdaki gibi olmalıdır:

- Gazetenize bir isim bulun.
- Okuduğunuz belgelerden yola çıkarak “Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti devlet ve toplumlarının, etnik ve dini farklılıklara yaklaşımı” konusunda bir yargıya ulaşacaksınız. Ulaştığınız bu yargıyı, yani mesajınızı anlatan ilgi çekici bir “manşet” yazın.
- Elinizdeki belgeleri gruplamaya çalışın ve bu gruplamaya göre en az iki tane alt başlık belirleyin.
- İncelediğiniz belgelerden istediğiniz kadarını manşet ve alt başlıklarınıza uygun olacak şekilde posterinizin farklı bölümlerine yapıştırın. Önemli gördüğünüz kısımlarını renklendirerek okuyucunun ilgisini çekmeye çalışın.
- İstedığınız kısımlarda yazı yazarak veya resim çizerek manşeti, alt başlıkları ve belgeleri açıklayabilir, bu şekilde mesajınızı okuyuculara iletebilirsiniz. Çok yazı

yazmanıza gerek yok; çünkü taslak hazırlıyorsunuz ve bu taslağı sözlü olarak sınıfa sunacaksınız.

- Bu poster, sunumunuzu yapmak için kullanacağınız etkili bir araç olmalıdır. Hem görsel hem de yazılı unsurları etkili bir biçimde kullanmalısınız .

Gruplara sunumlarını yaptırın. Sunumdan sonra sınıfa sırasıyla aşağıdaki soruları yöneltin ve kısa bir tartışma yürütün.

Tartışma Soruları

- Sunulan gazete sayfası tarihsel gerçekliğe ne kadar yakın bir mesaj içeriyor?
- Toplumda, ders kitaplarında ya da medyada posterinizde verilen mesaja yakın bakış açılarıyla karşılaştınız mı? Örneklendirebilir misiniz?

Öğretmene Not 2: Bu tartışma soruları kazanımlara ulaşmak açısından önemlidir. Özellikle ikinci soruyu tartışırken modülün ikinci ve üçüncü kazanımlarına ulaşabilirsiniz. Yani öğrencilerin, hazırladıkları posterler ile farklı toplumsal kesimlerin söylemleri (“Bizim toplumda ayrımcılık yoktur” gibi) arasında benzerlikler olabileceğini fark etmelerini sağlayabilirsiniz. Ayrıca “Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti farklılıklara karşı hoşgörülüdür” kalıpyargısının kaynaklarını (ders kitapları, medya vs.) tartışmaya açabilirsiniz.

3. Etkinlik (15 dk.)

Aşağıdaki soruları öğrencilere dağıtıp (Ek 3) bireysel olarak cevaplamalarını isteyin. Çalışma bittikten sonra soruları tek tek ele alarak sınıf tartışması yürütün.

- Bu belgelerde yer alan olayların benzerleri günümüzde de yaşanmakta mıdır? Yaşandığını düşünüyorsanız bir iki örnek verebilir misiniz?
- Belgelerde yer alan olayları ya da bu olayların benzerlerini yaşayan kişiler tanıyor musunuz/biliyor musunuz? Sizce bu kişilerin deneyimleri biliniyor mu? Görünür olabiliyor mu?
- Osmanlı’dan günümüze ayrımcılık ve ayrımcılığın ele alınış biçimleri hakkında ne tür bir genel kanıya vardınız?

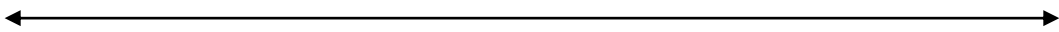
4. Etkinlik (5 dk.)

Son olarak, 1. Etkinlik’te yaptığınız değer çizgisini yeniden çizin. Aynı şekilde öğrencilerin post-it’lere fikirlerini yazmalarını ve çizgi üzerine yapıştırmalarını isteyin. Dersin başında ortaya çıkan tabloyla bir karşılaştırma yapın. Fikri değişen ya da değişmeyen öğrencilere söz vererek dersi tamamlayın.

“Osmanlı Devleti ve toplumunda etnik ve dini gruplara karşı ayrımcılık yapılmamıştır.”

Katılıyorum

Katılmıyorum

“Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde ve toplumunda etnik ve dini gruplara karşı ayrımcılık yapılmamıştır.”

Katılıyorum

Katılmıyorum

Bu ders, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi'nin, Global Dialogue, Açık Toplum Vakfı ve İstanbul Bilgi Üniversitesi desteğiyle yürüttüğü 'Önyargılar, Kalıpyargılar ve Ayrımcılık: Sosyolojik ve Eğitimsel Perspektifler' Projesi kapsamında geliştirilmiştir.

Bu dersin içeriğinin sorumluluğu tamamen yazarlara ait olup, Global Dialogue, Açık Toplum Vakfı ve İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin görüşleri şeklinde yansıtılamaz.

Ek 1

Olumlu Belgeler

Tanzimat Fermanı

1

...Bundan böyle Devlet-i Aliyye'nin idaresi konusunda bazı yeni kanunlar oluşturulması mühim görülmüştür. Bu gerekli kanunların esası dahî can emniyetinin sağlanması, ırz, namus ve malın korunması, vergilerin düzenlenmesi ve zorunlu askerliğin tesis edilmesinden ibarettir ...

...Bundan böyle davaları şeriatın gereklerine göre ve herkese açık şekilde görülüp hüküm giymeyen hiç kimse gizli veya açık şekilde idam edilemeyecektir... Saltanatımız tebası olan **Müslüman ve diğer milletlere mensup** tüm ahalinin can, mal ve namus emniyeti taraf-ı şâhânemce tam anlamıyla temin edilmiştir. 3 Kasım 1839

Kaynak: TÜSİAD Tarih Kitabı, 1839-1939

Açıklama:

Bu ferman Sultan Abdülmecid döneminde ilan edilmiştir ama fermanın içeriği II. Mahmud döneminde gerçekleştirilen kapsamlı Batılılaşma reformlarının devamı olarak görülebilir. "Tanzimat Fermanı'nda reformların amacı üç ana başlıkta toplanır: 1. Vergi sisteminin düzenlenmesi; 2. Askerlik hizmetinin zorunlu hale getirilmesi; 3. Tüm Osmanlı tebasının can, mal ve namusunun kanunlar tarafından güvence altına alınması. Yine de, kaybolmuş bir altın çağa öykünen gelenekçi tınısı bir yana bırakılırsa ferman, yapılacak yeni düzenlemelerle eski siyasal sistemin tamamen değişip yenileneceğini açıkça öngörür. Resmî ve geleneksel çağrışımlarla bezeli üslubunun ötesine geçildiğinde Tanzimat Fermanı o güne dek girişilecek en kapsamlı batılılaşma deneyinin anahtarı konumunda olduğunu açıkça hissettirir."

Kaynak: TÜSİAD Tarih Kitabı, 1839 - 1939

Anadolulu bir Rumun durum değerlendirmesi

[A]sırlarla başımıza gelen felâket bizi kendi halimize bıraktı mı, yine şükürler olsun dinimizi bari yitirmedik ... ve eğer bizim başımıza gelen felâket ve bozukluk ve rencide başka bir milletin başına gelmiş olsa idi, her halde tamamen din ve milliyet değiştireceğinden kuşku olamaz idi.

... Gerçekten de Anadolu Rumlarının başına gelen felâket hiçbir milletin başına gelmemiş iken yine dinlerinde ve milliyetlerinde devam eylediler... Ve hattâ en müşkül vakitlerde nazik ve kibar millet torunları olduklarına tanıklık olmak üzere, deliklerde kovuklarda mümkün olduğunca mektepler ve medreseler kurarak evlâtlarını eğitmekten geri kalmamışlardır...

Şimdi ise, şükürler olsun evvelki zulüm zulümat ve baskılar tamamen kalkmış olup, cennetmekân Sultan [II.] Mahmut Han hazretleri asrında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve Nizam-ı Cedit'in kurulması ve Kavanin-i Hayriye'nin ithali ile Tanrı kullarının ırz, mal ve canı teminat altına alınmak ile adalet güneşi doğmaya başlamış olup, günün ışıkları artmakta ve halkı sarıp zulmeti def ve yok etmekte ve bilim bollukla yaygınlaşmakta...

Evangelinos Misailidis, Seyreyle Dünyayı (İstanbul, 1871-1872).

2

Açıklama: Bu yazı Islahat Fermanı'ndan sonra, Birinci Meşrutiyet'in ilanından önce yazılmıştır. Namık Kemal gibi Yeni Osmanlılar bu dönemde gazeteler çıkarmaktadır.

Islahat Fermanı, 1856

1. Hazırlanışı

Islahat Fermanı, Kırım Harbinin son yıllarında hazırlanarak Paris Andlaşması'nın imzalanmasından altı hafta önce, 28 Şubat 1856'da Bâb-ı Âlî'de bütün bakanlar, yüksek memurlar, şeyhülislâm, patrikler, hahambaşı ve cemaat ileri gelenleri önünde okunarak ilân edildi ve Paris Andlaşması'nı hazırlayan devletlere bildirildi. Kitaplarda Islahat Fermanının “dış baskı” sonucu çıkarıldığının yazılması âdettir. Kırım Harbi'nde, İngiltere, Fransa ve Avusturya Osmanlı İmparatorluğunu Rusya'ya karşı desteklemişti. 1856 Paris Konferansı öncesinde, Osmanlı İmparatorluğu'nu Rusya'nın müdahalelerine karşı korumanın bedeli ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa Devletleri ailesine katılmasının şartı olarak Avrupa Devletleri birtakım şartlar ileri sürdüler. Bu şartlar Islahat Fermanının esasları olarak Ali Paşa ile İstanbul'daki İngiliz ve Fransız elçileri arasında kararlaştırıldı. Islahat Fermanı da Tanzimat Fermanı gibi Padişah Abdülmecid tarafından ısdar edilmiştir.

2. Hükümleri

Islahat Fermanı, Tanzimat Fermanı'ndan daha kapsamlıdır.

2. Gayrimüslim tebaaya eskiden beri tanınmış hakların aynen sürdüğü belirtiliyordu
6. Hıristiyan rahiplerinin menkul ve gayrimenkul mallarına müdahalede bulunulmayacaktı.
7. Gayrimüslimlerin kendi işlerini görebilmesi için her cemaat birer meclis seçecekti.
8. Gayrimüslimlerin ibadet yerlerinin, okul, hastane ve mezarlıklarının tamirlerine engel olunmayacak; yenilerinin yapılmasına izin verilecekti.
9. Bir mezhebe tâbi olanların adedi ne miktar olursa olsun o mezhep için ibadet özgürlüğü tanınıyordu.
10. Mezhep, dil ve cinsiyet bakımından eşitlik ilkesi kabul ediliyordu. Din ve mezhep yüzünden kimsenin aşağılanmaması isteniyordu.
11. Din ve mezhep değiştirmek için kimsenin zorlanmaması ilkesi benimseniyordu. Keza, İslâm dininden çıkmamanın idam ile cezalandırılmayacağı belirtiliyordu. Bunlarla “inanç özgürlüğü”nün kabul edildiğini söyleyebiliriz.
12. Devlet memurluğuna girişte din farkı gözetilmemesi ilkesi benimsenmişti. Bu ilkeyle gayrimüslimlerin memurluğa girişi konusundaki “siyasal hakları” tanınmıştı.
13. Gayrimüslimler de devletin askerî ve mülkî okullarına kabul edileceklerdi.
14. Mahkemelerde şahitlik hususunda Müslümanlar ile gayrimüslimler arasında eşitlik esası kabul ediliyordu.
16. Askerlik hizmetine gayrimüslim tebaanın da kabulü esası benimsenmişti.
17. Müslümanlar ile gayrimüslimler arasında vergiler açısından da eşitlik sağlanıyordu. Vergi alımında din ayrımı yapılmayacağı ilân ediliyordu.
18. Yabancılar Osmanlı toprakları üzerinde mülk edinme hakkı tanınıyordu.
19. Gayrimüslimler de eyalet meclislerine girebilecek ve Meclis-i Vâlâ'da temsil edilebilecekti. Böylece gayrimüslimlerin siyasal temsil hakları o zamanın koşulları ölçüsünde kabul ediliyordu.

Kaynak: Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku, Ekin Basım Yayın, Bursa, 2000, s. 19-23.

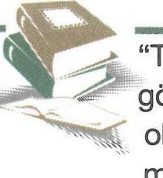
“...İzmir’i, İstanbul’u, Suriye’yi, Lübnan’ı gezin; manastırlara, Hıristiyan misafirhanelerine, mabedlere, erkekler ve kadınlar tarafından yönetilen hastane veya din okullarına girin ve içlerinden birinin imparatorluğa karşı saygı duyup duymadığını sorun. Hepsi birden, imparatorlukta uygulanan tarafsızlığı ve Sultan’ın adını takdir edeceklerdir. Lübnan’ın kuzeyinde ve güneyinde dağlarında, köylerinde, kasabalarında ve şehirlerinde rastlanan inanç hürriyetine Fransa’nın hiçbir şehrinde rastlanmaz.”

Alphonse de Lamartine (Alfonso dö Lamartin), Aşiretten Devlete, s. 20.

Açıklama: Alphonse Marie Louise Prat de Lamartine (d. 21 Ekim 1790 - ö. 28 Şubat 1869), Fransız yazar, şair ve politikacı. Bir dönem Fransa Dışişleri Bakanlığı da yapan yazar, 1850 yılında Türkiye’yi ziyaret etti. [Tanzimat Fermanı 1839, Kırım Savaşı 1853-1856, Islahat Fermanı 1856]

1859 yılında Paris’te yayımlanan Histoire de la Turquie (Osmanlı Tarihi) önemli eserleri arasındadır. Lamartine bu eserini Fransa’daki Türk ve Osmanlı kaynaklarını inceleyerek ve daha sonra İstanbul’a gelip araştırmalar yaparak yazmıştır. Kaynak: Wikipedia

Kaynak: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, MEB Yayınları

“Türkler, Hristiyan ve Müslüman farkı gözetmeksizin adaleti herkese eşit olarak tatbik ederler. Belli başlı kadıların masalarında bir İncil ve Tevrat bulunur. Hristiyanları İncil, Yahudileri Tevrat üzerine yemin ettirirler.”

M. Serrano Y. Sanz (Serrano Sanz), Türkiye’nin Dört Yılı, s.93.

Açıklama: Kanuni devrinde İstanbul’daki Türk hayatını anlatan bu eser, ismi bilinmeyen bir İspanyol tarafından 1557’de yazılarak İspanya Kralı İkinci Filip’e takdim edilmiştir... Yazarın takdim için yazdığı önsözden anlaşıldığına göre, eserin başlıca gayesi o tarihlerde Avrupa’nın en kuvvetli hükümdarlarından biri olan İkinci Filip’e İspanya’nın ve bütün Avrupa’nın en büyük hasmı olan Türkler hakkında bilgi vermektir. Yazar bu bilgileri üç kişi arasında sualli cevaplı bir konuşma halinde vermektedir. Konuşmacılardan biri Türkler elinde esir olarak İstanbul’da birkaç yıl yaşamış bir gemici, diğer ikisi ise ondan Türk hayatı hakkında bilgi alan arkadaşlarıdır. Pek muhtemeldir ki, yazar bu bilgileri tek bir şahıstan değil, fakat İstanbul’da esir kaldıktan sonra İspanya’ya dönebilen birçok kimselerden toplamıştır.

Kaynak:

<http://www.tarihcininyeri.net/forum/index.php?topic=9637.0;wap2>

Kaynak: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, MEB Yayınları

“Bizim ısrarla üzerinde durmamız gereken nokta, yürekten gelen bir hoşgörü yanında, bu hoşgörünün hukuki temellerini de görmek, anlamak ve anlatmaktır. Osmanlının kurduğu sistem, asla bir hükümdarın, bir vezirin veyahut yüksek bir memurun gelip geçici, keyfî bir iyi niyetinden çıkmış değildir. Bu sistem, kaynakları İslam dininde bulunan diğer dinleri eşit görme, onları birer semavî din kabul etme prensibine dayanır.”

Kemal Karpat (Haz.), Osmanlıda Hoşgörü adlı kitabın kapağından.

6

Kaynak: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, MEB Yayınları

Osmanlı toplumunda, Müslüman, Hristiyan, Yahudi gibi çeşitli din ve ırktan insanlar bir arada yaşıyordu. **Peki farklı inanç ve geleneklere sahip bu insanlar bir arada nasıl yaşıyorlardı?**

Aşağıda Fatih Sultan Mehmet’in Bosnalı din adamlarına verdiği ahidnameyi görüyorsunuz.

7

“Ben ki Fatih Sultan Mehmet Han’ım, bütün dünyaya ilan ediyorum ki kendilerine bu padişah fermanı verilen Bosnalı Hristiyan din adamları himayem altındadır ve emrediyorum:

Hiç kimse, ne bu adı geçen insanları ne de onların kiliselerini rahatsız etmesin ve zarar vermesin. Devletimde huzur içinde yaşasınlar.

Ne padişahlık eşrafından ne vezirlerden veya memurlardan ne hizmetkârlarımdan hiç kimse, bu insanların onurunu kırmayacak ve onlara zarar vermeyecektir. Hiç kimse bu insanların hayatlarına, mallarına ve kiliselerine saldırmaz; onları hor görmesin veya tehlikeye atmasın. Hatta bu insanlar, başka ülkelerden devletime birisini getirirse onlar da aynı haklara sahiptir.

Bu padişah fermanını ilan ederek burada, Allah ve Peygamberimiz Muhammed adına yemin ediyorum ki emrime uyararak bana sadık kaldıkları sürece tebaamdan hiç kimse bu fermanı yazılanların aksini yapmayacaktır.”

1 Mayıs 1478

www.kultur.gov.tr

Kaynak: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, MEB Yayınları

ATATÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

8

Millî Mücadele ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nin milletler topluluğu görünümünden sıyrılmış ve Türklerden oluşan bir millî devlet hüviyetine kavuşmuştur. Yapılan nüfus mübadelesi ile bu yapı daha da pekiştirilmiştir. Böyle bir ülke kuran ATATÜRK "Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı, hep bir ırkın evlâtları, hep aynı cevherin damarlarıdır." sözleri ile bu özelliği dile getirmiştir.

İrkçılığı ve dinî farklılıkları reddeden ATATÜRK milliyetçiliği millî birlik ve beraberliği sağlayıcı bir anlayışa sahiptir. ATATÜRK, Türkiye'yi parçalamak için din ve milliyet gibi farkları ileri sürülerek yapılan propagandaların millet fertleri üzerinde üzüntüden başka bir etki yapmadığını belirterek, milletin bu fertlerinin de ortak geçmişe, tarihe, ahlâka, hukuka sahip olduklarını, geleceklerini ve talihlerini Türk Milleti ile birlikte gören insanlara ayırım yapılamayacağını belirtmiştir.

ATATÜRK milliyetçiliği "Yurtta sulh cihanda sulh" ilkesine bağlı barışçı ve insancıl bir anlayışa sahiptir. Türk insanı önce kendi milletinin ilerlemesi ve mutluluğu için çalışacak fakat başka milletlerin iyiliğini de düşünecektir.

Kaynak: Yard. Doç. Cemal AVCI, ATATÜRK'ÜN MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞI (makale), Atatürk ve Atatürkçü Düşünce, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Genelkurmay Basım Evi, Ankara 2003

MİLLİYETÇİLİK

9

Kişilerin ait olduğu milletin varlığını sürdürmesi ve yüceltmesi için diğer bireylerle birlikte çalışmaya, bu çalışma ve bilincini diğer kuşaklara da yansıtmaya milliyetçilik denir. Bu tanıma göre, milliyetçiliğin en önemli ögesi millet olmaktır.

Atatürk Milliyetçiliğinin Başlıca Nitelikleri

- Akılcı, çağdaş, medeni, ileriye dönük, demokratik, insani ve barışçıdır.
- Ayrımcı değil, birleştiricidir, inanç özgürlüğüne saygılıdır.
- Türk milletinin dil, tarih, kültürüne sahip çıkmayı öngörür.
- Eşitlik prensibine dayanır.
- Her türlü saldırganlığa ve sömürgeciliğe karşıdır.
- İrkçılığa karşıdır.
- Laiktir.
- Türk milletinin refahını, zenginliğini, mutluluğunu ve varlığını yükseltmeyi amaçlar.

Kaynak: 8. Sınıf TC İnkılap Tarihi Ders Kitabı, MEB Yayınları

Olumsuz Belgeler

Müslüman Şiiler üzerine Ebussuud'un fetvası (16. yüzyıl ortası)

1

Ebussuud (yaklaşık 1490-1574) Süleyman tarafından çok saygı duyulan bir alimdi ve nerdeyse 30 yıl şeyhülislamlık yaptı. Onun fetvaları Osmanlı toplumu üzerinde kalıcı bir etki bıraktı.

Soru: Safavi taraftarlarına karşı savaşmak şeriata göre helal midir? Onları öldüren kişi gazi midir ve onların elinde ölen kişi şehit midir?

Cevap: Evet, bu büyük bir cihat ve şerefli bir şehitliktir.

Soru: Onlarla savaşmanın helal olduğunu varsayarsak, bu sadece onların isyanı ve İslam halklarının [Osmanlı] Sultanı'na karşı olan düşmanlıklarından dolayı mıdır, yoksa onların İslam'ın birliklerine kılıç çekmelerinden mi, yahut ne?

Cevap: Onlar hem bölücüdürler hem de pek çok açıdan kafirdirler.

Kaynak: Colin Imber, *Ebu's-Su'ud: The Islamic Legal Tradition [Ebussuud: İslami Hukuk Geleneği]*, Stanford 1997. s. 86

Açıklama: Safavi Hanedanı 1502-1736 arasında İran'da hüküm sürdü. Bu hanedanın benimsediği ve yaymaya çalıştığı İslamiyetin Şii mezhebi 16.yüzyıl Anadoluşunda çok sayıda Osmanlı uyruğu üzerinde son derece etkili oldu. Kaynak: Modern Güneydoğu Avrupa Tarihi Öğretimi, Alternatif Eğitim Materyalleri, Çalışma Kitabı 1, s. 85

Hem bu sebepten dolayı hem de Osmanlı'nın doğudaki en güçlü komşusu olduğu için Osmanlı ile Safavi Devleti Yavuz, Kanuni ve sonraki dönemlerde sık sık savaştı.

İmparatorluğun gayrimüslimler için kısıtlamaları (1631)

2

Şeriata ve kanuna göre kafirler kıyafetlerinden tanınmalı ve görünüşleri daha kötü olmalı. Ata binmelerine, ipek ve satenden yapılmış kıyafetler giymelerine ya da samur kürk ve samur şapka giymelerine izin verilmez. Karıları Müslüman kadınlarınkine benzer kıyafetler giyemezler ya da İran kumaşından yapılmış yaşmak örtemezler. Yine de belli bir zamandan itibaren bu yasaya uyulmadı ve kadınların izniyle Hristiyanlar ve Yahudiler lüks, pahalı kıyafetler giyip dışarı çıkmaya başladılar. Karılarına gelince, onlar pazarda karşılaştıkları Müslüman kadınlara yol vermek için kaldırımdan inmediler. Bütün olarak, hem erkekler hem kadınlar Müslümanlarınkinden çok daha iyi kıyafetler giyiyorlar ki bu kendilerini ikinci sınıf düşünmediklerini gösterir. Bu yüzden, bu emirlere uyulmasını garanti etmek için bunların bir kez daha duyurulması kesinlikle gereklidir.

Kaynak: Tsv. Georgieva, D. Tzanev (yay.haz.), *Hristomatija po Bulgarska Istorija [Bulgar Tarihinin Okuma Parçaları Derlemesi]*, cilt. 3, Plevne 1982, s. 121

Uygun olmayan kıyafetler giyen bir Ortodoksun idamı (1785/1789)

3

Aynı şekilde, yukarıda bahsedilen ayın [Muharrem] 21. gününde şanlı efendimiz [Sultan I. Abdulhamid] tebdili kıyafet [kılık değiştirerek] seyahat ederken bir Rum kafir gördü. Rum sarı ayakkabılar, çiçek desenli bir kaftan, uzun bir cüppe ve kürk şeritli bir paltonun yanısıra bir şal giymişti O [Sultan] celladı çağırıldı. Rum asılmak üzereydi fakat Sultan başının kesilmesini emretti.

Kaynak: Taylesanizade Hafız Abdullah Efendi Tarihi. İstanbul'un uzun Dört Yılı (1785-1789), (ed. Feridun Emecan), İstanbul 2003. s.419

Plovdiv/Filibe yakınlarındaki Stanimaka'da izinsiz inşa edilen bir kilise hakkında imparatorluk emri (1624)

4

Vakıf köyü olan Stanimaka'nın idarecisi mektubunda, bu köydeki Hristiyanların şeriata karşı gelerek yeni büyük bir kilise inşa ettiklerini, mermer ve diğer malzemelerle döşediklerini bize bildiriyor.

İdareci, başarısız bir şekilde Müslümanların şikayetlerini tatmin etmeyi denemiş ve şimdi o bahsedilen kiliseyi yıkmak için bir ferman çıkarılmasını istiyor, zira kilisenin yıkılmasıyla ülkenin dini kanunlarının gerekleri yerine gelmiş olacak.

Şimdi emrim şudur: Olayı inceleyin ve eğer uzun süredir varolan bir kilise değil de gerçekten yeni yapılmış bir kilise ise yıkın. Bu yüzden, bunu alınca meseleyi araştırmanızı ve yeni inşa edilmiş kilise ise yıkılmasını sağlamanızı emrediyorum. Ayrıca hiç kimsenin şeriatın ve Sultanım'ın emirlerine itiraz ve itaatsizlik etmesine müsaade etmemeni emrediyorum.

Kaynak: Tsv. Georgieva, D. Tzanev (yay.haz.), *Hristomatija po Bulgarska Istorija [Bulgar Tarihinin Okuma Parçaları Derlemesi]*, cilt. 3, Plevne 1982., s. 120-121

Dönemin Zaptiye Nazırının kaleminden İstanbul'da 1895 olayları.

5

Eylülün yirminci Çarşamba günü de geçmiş, akşam olmuştu; ortalık da görece sakindi; tek tük silah atılıyor, önemsiz sayılabilecek yaralama vakaları oluyordu; ancak gece yatsı vakitlerinde Kasımpaşa'da Hacı Hasan Hanı'nda elli kadar silahlı Ermeni havaya birkaç el silah attıktan sonra gaz lambasını sokağa fırlattılar ve [...] karşıdaki kahvede oturan Kürtlerin üzerine kurşun yağdırmağa başladılar. Olay gittikçe büyüyerek, gittikçe iki tarafa da kuvvetler katılarak bir çarpışma şeklini aldı.

Zaten tetik üzerinde bulunan zabıta vaktinde yetişerek güçlkle Kürtleri dağıtmağa ve Ermenileri de eskisi gibi kiliselerine sığınmaya mecbur etti. Aynı zamanda bu taraşarda Lazlarla, Kürtlerden ve Acemlerden oluşan bir topluluğun Ermeni evlerini basacaklarını haber aldımı. Gerek bunları ve gerek İstanbul'da uygunsuz işlere girişeceklerini haber aldığım birçok Türkleri

tutuklattım. Bu şekilde [...] hapsedtiğim Müslümanların sayısı 145'e yaklaşmıştı. [...] Alınan tedbirler sonucunda sükunetin geri geleceği tahmin olunurken Polis Müdürlüğü'nden, Beyoğlu Mutasarrıflığı'ndan, Ermeni ve Müslüman ahalinin birbirlerine girdiğine ve işin ciddiliğine dair raporlar gelmeye başladı. Fakat Zaptiye Kapısı'na geleli ve bu raporları okuyalı henüz beş dakika olmamıştı ki bir süvari çavuşu gelerek:
"Sultanahmet Meydanında medreseliler ile ahalden beş binden fazla bir kalabalık Kumkapı Ermeni Kilisesi'ne hücum için hazırlandı", dedi.
Hüseyin Nazım Paşa, *Hatıralarım* (İstanbul, 2003 [ilk baskı 1931])

Açıklama:

"1887'de Cenevre'de Hınçak ve 1890'da Tiflis'te Daşnak Ermeni devrimci örgütlerinin kurulmalarıyla denklem daha da karmaşıklaştı. Osmanlı yönetiminin bir türlü çözemediği asayiş sorunu Ermeni toplumunun Jön Türkleri olarak tanımlanabilecek bu grupların eylemleriyle Avrupa kamuoyuna taşınmaya başladı. 1890 temmuzunda Hınçak militanlarının İstanbul'da düzenledikleri gösteri kanlı bir şekilde durduruldu. 1894-1896 yılları arasında ise Ermeni sorunu iyiden iyiye kendini hissettirdi. Önce, 1894'te Sasun'da çıkan bir ayaklanma kanlı bir şekilde bastırıldı. Ardından, 1895 sonunda Anadolu'nun pek çok yerinde yaşanan saldırılarda çok sayıda Ermeni öldürüldü ve malları yağmalandı. [Anadolu'da çıkan ayaklanmaların bastırılmasında Abdülhamid'in Kürt Aşiretleri'nden oluşturduğu Hamidiye Alayları önemli rol oynamıştır.] Bu aşamadan sonra Ermeni sorunu uluslararası kamuoyu önünde II. Abdülhamit'in en büyük endişe kaynağı olmuş ve kendisine bu kanlı olaylara gönderme yapılarak "Kızıl Sultan" sıfatı yakıştırılmıştır."

Kaynak: TÜSİAD Tarih Kitabı, 1839-1939, s. 174

Varlık Vergisi

Savaşa girme olasılığı nedeniyle rezervlerini kullanmamaya gayret eden iktidar, enflasyon istemediği için de para basmıyordu. Nakit para gereksinimini karşılamak için iç borçlanmaya gidildi, ama 1941 yılı haziranında çıkartılan tasarruf bonoları yeterli olmadı. Bunun üzerine, biraz da fırsatçılığı cezalandırmak için, 1942 Kasımında Varlık Vergisi Kanunu çıkarıldı. Gerek tahakkuk ettirilen miktarların tespit biçimi, gerekse itiraz hakkı tanınmaması nedeniyle, Varlık Vergisi tümüyle hukuk dışı bir vergiydi. Ayrıca bu uygulamanın, resmen azınlık olarak tanımlanmasalar da, tam anlamıyla ülke insanı muamelesi de görmeyen gayrimüslimlere, müslümanlara oranla daha ağır bir vergi yükü tahakkuk ettirildiği için, ciddi bir ayrımcılık boyutu vardı. Vergi borçlarını ödeyemeyenler Sivrihisar ve Aşkale'ye çalışma kamplarına gönderildiler.

Kaynak: TÜSİAD Tarih, 1939-2002, s. 174

6

Bir İstanbul Yahudisinin anımsadıkları

Varlık Vergisi'ne gelince... Her ne kadar ailemizi iflase sürüklemeydiyse de babam çok büyük bir meblağ ödemek zorunda kalmıştı. Babamın İstanbul iş çevresinde mükemmel bir şöhrete sahip, çok dürüst bir işadamı olduğuna inanıyorum. Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelip kendisiyle alışveriş yapan manifatura tüccarlarıyla ilişkileri son derece dostane idi. Bu nedenle hep bürokratların Varlık Vergisi konusunda ona daha yumuşak davranıp davranmadıklarını kendi kendime sordum. Buna karşılık, deri ticaretiyle uğraşan 51 yaşındaki amcama bütün servetinden fazla bir meblağ vergi olarak tahakkuk

7

ettirilmişti. Onu ödeyemedi. Çalışma kampına gönderildiğinde şeker hastası idi. Kamptan geri döndüğünden bir buçuk yıl kadar sonra kalp krizi ve tıbbi komplikasyonlar sonucu vefat etti. Birçok aile dostumuz birkaç gün veya hafta dayanamadan kamplarda vefat ettiler.

E. Elliot Benezra'nın tanıklığı, Rıfat N. Bali, *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri*

Varlık Vergisi ile ilgili olarak gayrimenkul satın alan gruplar				
Varlık Vergisi ile ilgili gayrimenkul satın alanlar	Satın alınan gayrimenkullerin toplam değeri (TL)	Toplam alışlara oranı (%)	Satın alınan gayrimenkul sayısı	Gayrimenkul ortalama değeri (TL)
Müslüman Türkler	7.434.593	67,1	450	16.521
Müslüman Türklerin şirketleri	65.500	0,6	2	32.750
Ara toplam		67,7		
KİT'ler, milli bankalar ve milli sigorta şirketleri	1.693.584	15,3	23	73.634
İstanbul Belediyesi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü	1.624.530	14,7	11	147.684
Ara toplam		30		
Ermeniler	109.867	1	24	4.577
Rumlar	82.900	0,7	20	4.145
Yahudiler ve diğer gayrimüslimler	66.975	0,6	13	5.151
TOPLAM	11.077.949	100	543	20.401

Kaynak: Ayhan Aktar, "Varlık Vergisi Sırasında Gayrimenkul Satışları", *Toplumsal Tarih*, XII, 69(1999).

Kaynak: TÜSİAD Tarih Kitabı, 1839-1939

4 İstanbul'da gayrimenkul satış ve alışları.

Varlık Vergisi ile ilgili olarak gayrimenkul satanlar				
Varlık Vergisi ile ilgili gayrimenkul satanlar	Satılan gayrimenkullerin toplam değeri (TL)	Toplam satışlara oranı (%)	Satılan gayrimenkul sayısı	Gayrimenkul ortalama değeri (TL)
Yahudiler	4.404.820	39	151	29.170
Ermeniler	3.275.747	29	211	15.523
Rumlar	1.370.440	12	124	11.051
Azınlık şirketleri	1.100.375	10	4	-
Yabancılar	605.700	5	27	22.433
G ve M ortaklıkları	189.500	2	2	94.750
Diğer azınlıklar - Bulgar, Rus vs.	37.700	0,3	7	5.385
Müslümanlar	92.642	0,8	10	9.264
Ortakları Müslüman olan şirket	1.025	0,01	1	1.025
TOPLAM	11.077.949	100	543	20.401

Kaynak: TÜSİAD Tarih Kitabı, 1839-1939

6-7 Eylül Olayları

9

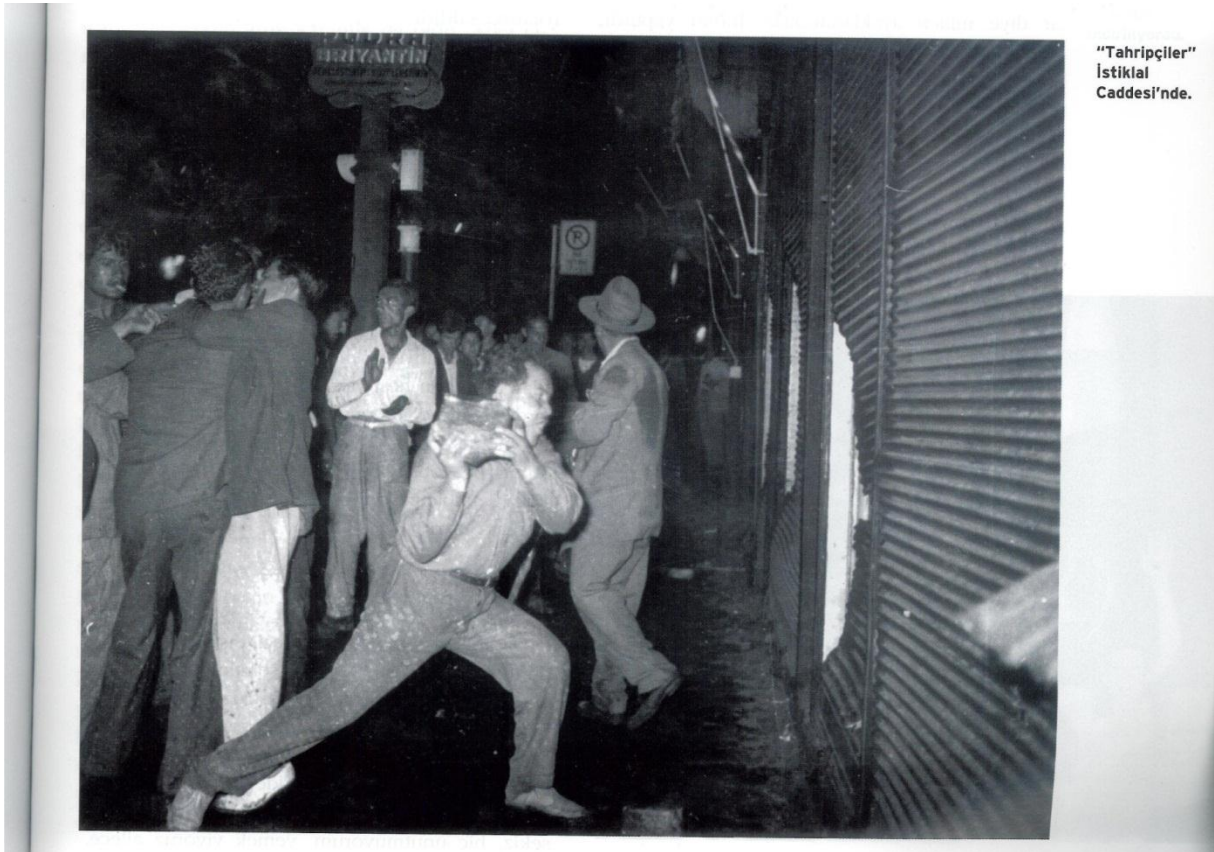
İstiklal Caddesi.

hatta bazı gayrimüslim mezarlıkları parçalanır. Balıklı Rum Kilisesi'nin papazı öldürülür. "Kiliselere

Gece boyunca İstanbul'da kalabalık gruplar önlerine çıkan tüm dükkânları, işyerlerini yakıp yıkar-

Kaynak: 6-7 Eylül Olayları Fotoğraflar-Belgeler Fahri Çoker Arşivi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005.

"Tahripçiler"
İstiklal
Caddesi'nde.

Kaynak: 6-7 Eylül Olayları Fotoğraflar-Belgeler Fahri Çoker Arşivi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005.

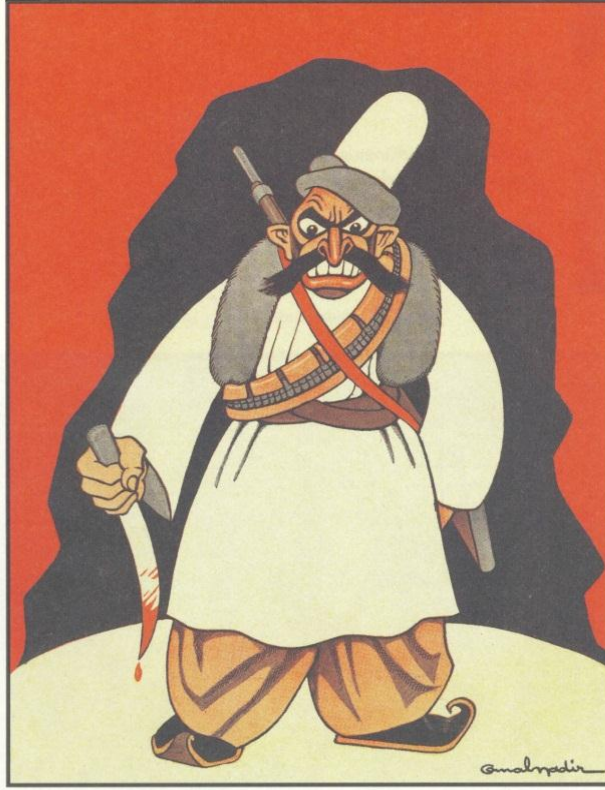
Kurtulmuş'un
Almanya'dan göç
eden Yahudi, sin-
nin'yi...
7 Eylül günü
St. Antoine
Kilisesi'nin önü,
Beyoğlu.

Kaynak: 6-7 Eylül Olayları Fotoğraflar-Belgeler Fahri Çoker Arşivi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005.

Yeşilçam Sokak,
Beyoğlu. Sağda o
dönemin Saray
Sineması, solda
Melek Sineması.

Kaynak: 6-7 Eylül Olayları Fotoğraflar-Belgeler Fahri Çoker Arşivi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005.

Dersim’de son harekât başlarken:

“Cumhuriyet böyle vatandaş tanımıyor!”
([Başbakan] Celâl Bayar’ın nurtkundan.)

(Alevi Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Dersim’in adı, 1935’te Tunceli (ilk biçimi Tunçeli) olarak değiştirildi. Dersim’de 21 Mart 1937’de başlayan ayaklanma 22 Ekim’de bastırıldı. Askeri harekât sırasında halk yerleşim alanlarını terk ederek mağaralara sığındı. Askeri komuta, mağaraları bombalayarak ve zehirli gaz vererek toplu ölümlere yol açtı. Dersim Ayaklanması davasında 58 isyancı yargılandı; Seyit Rıza ve oğlu dahil 11 kişi asıldı. Haziran-Ağustos 1938’de gerçekleştirilen askeri harekâtlarla, 1937’den kalan isyancılar da öldürüldü.

1926’da yazılan bir devlet raporunda, “Dersim, Cumhuriyet hükümeti için bir çıbandır. Bu çıban üzerinde kesin bir ameliye yapmak ve elim [üzücü] ihtimalleri önlemek, memleket selameti bakımından mutlaka lazımdır.” deniliyordu.

[*Cumhuriyet Ansiklopedisi* / 1923-1940, c. 1, s. 276].)

Cemal Nadir Güler, *Akbaba*, 4.7.1938, S. 236, s. 1

Aşkale'de "Varlık Vergisi" mükellefleri çalışıyorlar:

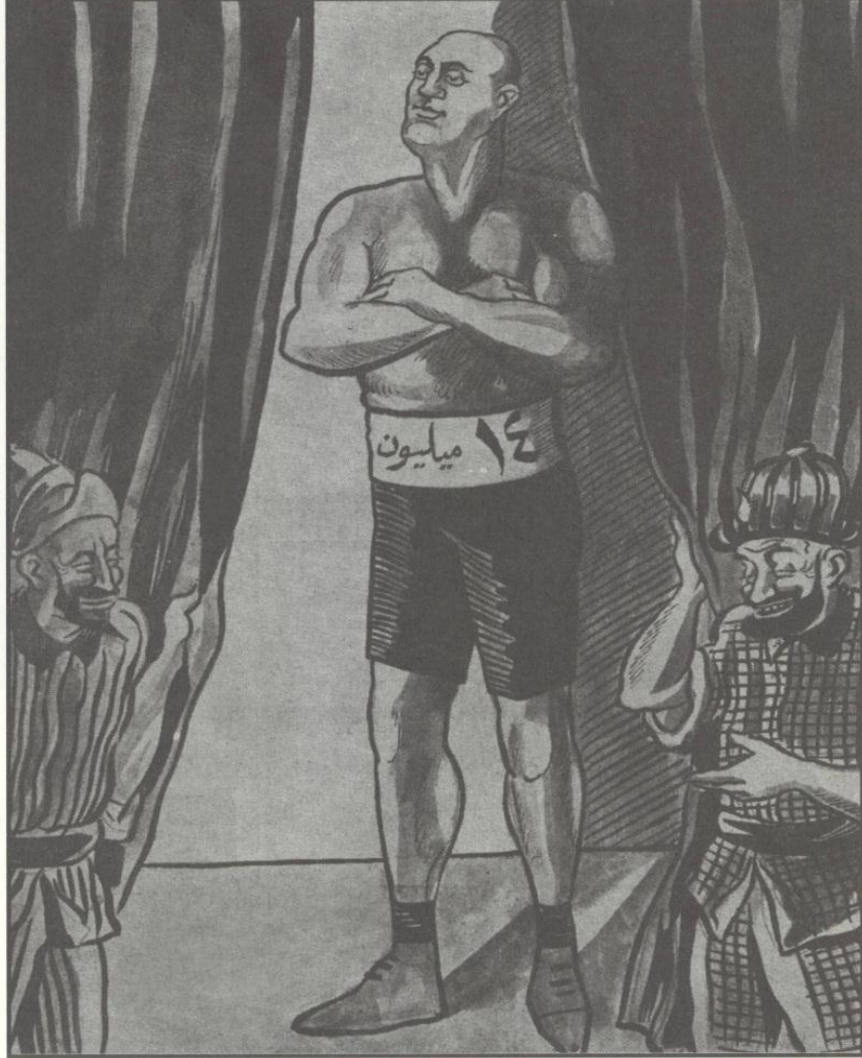

MÜHENDİS– Aferin Boharaçi, taşları güzel tanzim etmişsin.
BOHOR– Elbette paşa, İstanbul'da istifçiydim!..

(“Varlık Vergisi”ni ödeyemeyenler Aşkale [Erzurum] ve Sivrihisar’a [Eskişehir] sürüldüler. TC vatandaşı müslim ve gayrimüslim vatandaşlar, borçlarını bedenen ödeyebilmek için taş ocaklarında çalıştırıldılar. Hükümet, “ulusal sermaye” yaratmak peşindedir. Bu bağlamda, ilerleyen yıllarda başka “şiddet dolu” adımlar atmaya sürdürecektir. Başbakan Şükrü Saraçoğlu, “Varlık Vergisi”ni şöyle savunur: “Bu kanun aynı zamanda bir devrim kanunudur. Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşısındayız. Piyasamıza egemen olan yabancıları böylece ortadan kaldırarak Türk piyasasını Türklerin eline vereceğiz.” [F.A. Barutçu, *Siyasi Anılar (1939-1954)*, 1997 s. 263])

Ramiz Gökçe, *Karikatür*, 28.1.1943, S. 370, s. 3

14 Milyonluk halis Türk Devleti, 30 milyonluk Osmanlı türüsünden çok kuvvetlidir:

HACİVAT- Yazıldık, sayıldık Karagöz. Tamam on dört milyonluk bir millet olduğumuzu anladık.

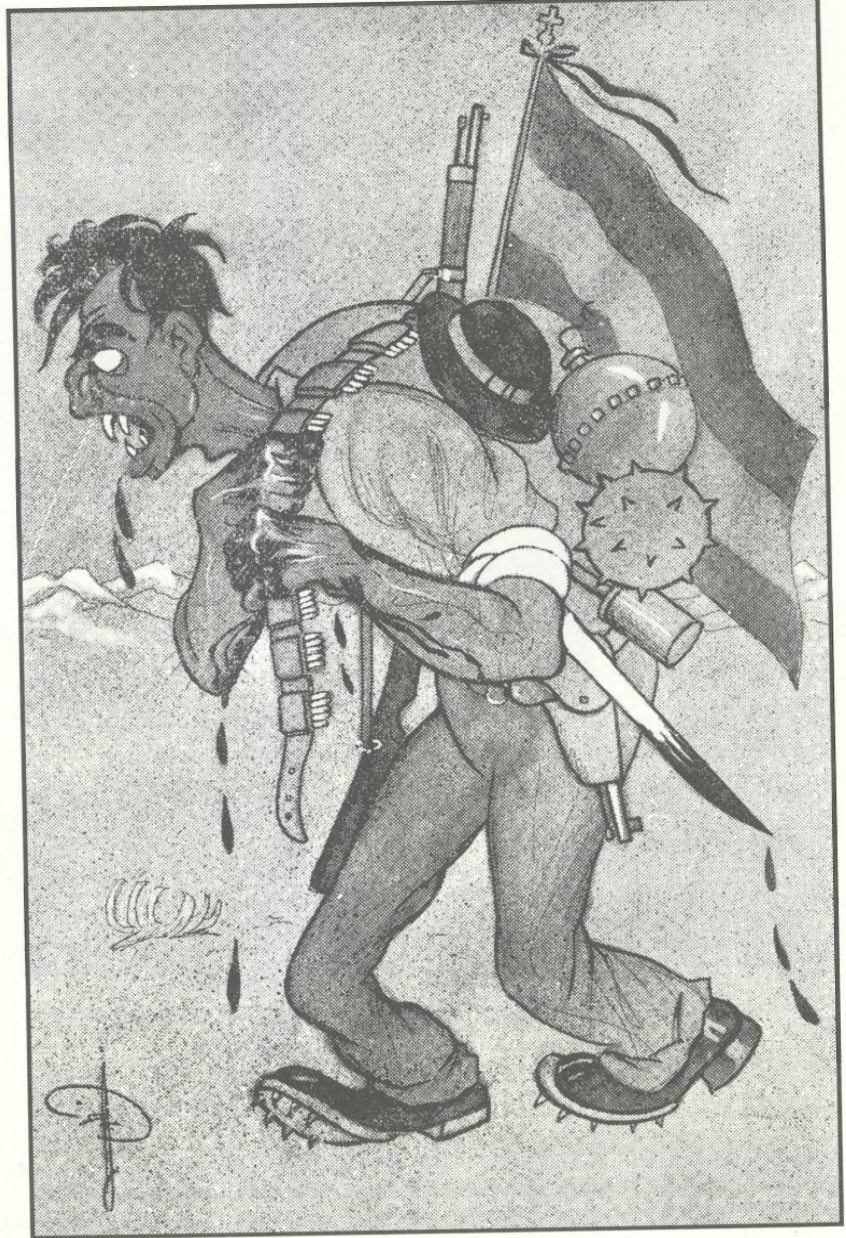
KARAGÖZ- Halis Türk olduktan sonra bu daha iyi ama Hacivat, merak etme rahatı, kazancı yerinde olursa bu millet iki senede bir misli çoğalır.

(Güreşcinin kuşağında "14 Milyon" yazıyor.
Birinci nüfus sayımı sonucunda Türkiye'nin 13.650.000 olduğu saptandı.)

Anonim, *Karagöz*, 9.11.1927, S. 2050, s. 1

Karikatürkiye 1924

Ermeniler mıntıka-i memnua [yasak bölge] haricine çıkıyorlar!.. (Gazeteler)

– Bütün hüsnünyetimize rağmen vatandaş olduğumuzu anlatamadık!..

Ramiz Gökçe, *Akbaba*, 3.4.1924, S. 139, s. 1

Ek 2

Gazetenizin birinci sayfasının planı aşağıdaki gibi olmalıdır.

- Gazetenize bir isim bulun.
- Okuduğunuz belgelerden yola çıkarak “Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti devlet ve toplumlarının, etnik ve dini farklılıklara yaklaşımı” konusunda bir yargıya ulaşacaksınız. Ulaştığınız bu yargıyı, yani mesajınızı anlatan ilgi çekici bir “manşet” yazın.
- Elinizdeki belgeleri gruplamaya çalışın ve bu gruplamaya göre birkaç tane (en az 2) alt başlık belirleyin.
- İncelediğiniz belgelerden istediğiniz kadarını manşet ve alt başlıklarınıza uygun olacak şekilde posterinizin farklı bölümlerine yapıştırın. Önemli gördüğünüz kısımlarını renklendirerek okuyucunun ilgisini çekmeye çalışın.
- İsteddiğiniz kısımlarda yazı yazarak, resim çizerek manşeti, alt başlıkları, belgeleri açıklayabilir ve bu şekilde mesajınızı okuyuculara iletebilirsiniz. Çok yazı yazmanıza gerek yok; çünkü taslak hazırlıyorsunuz ve bu taslağı sözlü olarak sınıfa sunacaksınız.
- Bu poster, sunumunuzu yapmak için kullanacağınız etkili bir araç olmalıdır. Hem görsel hem de yazılı unsurları etkili bir şekilde kullanmalısınız.

Ek 3

Aşağıdaki soruları cevaplayınız. (5 dk.)

1. Bu belgelerde yer alan olayların benzerleri günümüzde de yaşanmakta mıdır? Yaşandığını düşünüyorsanız bir iki örnek verebilir misiniz?
2. Belgelerde yer alan olayları ya da bu olayların benzerlerini yaşayan kişiler tanıyor musunuz/biliyor musunuz? Sizce bu kişilerin deneyimleri biliniyor mu? Görünür olabiliyor mu?
3. Osmanlı'dan günümüze ayrımcılık ve ayrımcılığın ele alınış biçimleri hakkında ne tür bir genel kaniya vardınız?